

prebijati skozi mnogovrstno, čeprav bogato gradivo, do pravih spoznanj. Knjiga bi bila lahko zato tanjša in jasnejša.

Neodvisni sindikati so nadaljevali delo enotnih sindikatov Jugoslavije, ki so bili ustanovljeni na kongresu zedinjenja od 22. do 23. aprila 1919 v Beogradu. Z obznanom so bili najprej prepovedani začasno, z zakonom o zaščiti države pa dokončno. Revolucionarne sindikate so nato pod novim imenom Neodvisni sindikati obnovili na konferenci 12 strokovnih zvez. Ustanovna konferenca je bila v Beogradu 14. septembra 1921. Na njej so izvolili Medzvezni sindikalni odbor Jugoslavije (MSOJ), ki je potem obstajal kot državna sindikalna uprava namesto prepovedanega Centralnega delavskega sindikalnega sveta Jugoslavije (CRSVJ). Zaradi povezanosti enotnih sindikatov z neodvisnimi sindikati je avtor orisal v začetku obeh knjig pregled razvoja in akcij sindikalnega gibanja do septembra 1921, to je do ustanovitve neodvisnih sindikatov.

Prvo knjigo je avtor razdelil v tri dele. V prvem jo opisal razvoj delavskega gibanje do konca leta 1921. V drugem prikazuje delo neodvisnih sindikatov od ustanovitve do prve državne konference januarja 1923, nastajanje medzveznega sindikalnega odbora za Hrvatsko in Slavonijo, obnovo dejavnosti sindikalnih svetov in sindikalnih zvez, boj za akcijsko in organizacijsko enotnost sindikatov ter državno konferenco neodvisnih sindikatov. Na konferenci so sprejeli akcijski program in statut ter izvolili novo vodstvo. Tretji obravnava delovanje pokrajinskega sindikalnega odbora ter mestnega sindikalnega sveta v Zagrebu, zraven pa tudi organiziranje neodvisnih sindikatov v notranjosti Hrvatske; nato opisuje odnos KPJ do neodvisnih sindikatov, poskus razbijanja neodvisnih sindikatov in ustanovitev reformističnih Ursovih sindikatov.

V prvi knjigi je prikazano politično organizacijsko delovanje neodvisnih sindikatov, njihovi cilji in naloge, prikazani so plenumi in konference, prepovedi in preganjanja. Opisano je prizadevanje komunistov, da bi neodvisne sindikate zadržali na liniji revolucionarnega razrednega boja, in njihova odločnost, ko so se upirali vsakemu oportunistu, reformizmu in likvidatorstvu.

V drugi knjigi so prikazane gospodarske razmere v deželi in materialni položaj delavcev, problemi draginje in brezposelnosti, tarifna in stavkovna gibanja, demonstracije, prvomajske proslave in akcije mednarodne solidarnosti. Razen tega so v tem delu obravnavani problemi delavskih obratnih zaupnikov, socialne politike in ustanov za zaščito delavcev, boji za osemurni delovni dan in nedeljski počitek delavcev, nato vprašanje varstva mladih in mladoletnih delavcev ter žensk pri delu. Na koncu knjige je prikazana kulturna prosvetna dejavnost sindikatov, zraven pa tudi fizikalna in športna dejavnost delavcev.

France Kresal

Otto Leichter, Österreichs freie Gewerkschaften im Untergrund.
Europa Verlag, Wien 1963, 155 strani.

Avtor prikaza ilegalnega avstrijskega sindikalnega gibanja med Schuschniggovim avtoritativnim režimom (1934—1938) je ugleden avstrijski socialistični delavec. Še kot študent je deloval v socialdemokratski študentski organizaciji. Leta 1919 je postal sodelavec teoretskega strankinega glasila *Der Kampf*, leta 1925 pa urednik osrednjega strankinega glasila *Arbeiter Zeitung*. Po razbitju in prepovedi socialdemokratske stranke februarja 1934 je predvsem sodeloval v tisku ile-

galnega sindikalnega gibanja. Leta 1938 je šel v emigracijo. Njegovo najbolj znano delo je knjiga o vzrokih februarja 1934 »Österreich 1934«, ki je izšla leta 1935 v Zürichu pod psevdonimom Petinax. Na to knjigo pa se tudi v bistvu navezuje knjiga o takratnih tako imenovanih svobodnih sindikatih iz leta 1963. Delo sloni na gradivu, ki ga je Leichter izbral neposredno po marcu 1938, na ohranjeni ilegalni literaturi in drugih virih, predvsem pa je pretkano z neposrednimi avtorjevimi spomini. Leichter sam poudarja, da knjiga ni zgodovina, pač pa v njej samo poskuša prikazati delo in vpliv ilegalnega sindikalnega gibanja na režimsko organizacijo tako imenovanih Enotnih sindikatov (uradni naziv te sindikalne zveze je bil Sindikalna zveza delavcev in nameščencev).

Uvodoma se Leichter dotika ilegalne obnove po 12. februarju prepovedanih socialdemokratsko usmerjenih svobodnih sindikatov. Pri tem pa opozarja na močan vpliv teh sindikatov, saj so bili po februarju 1934 kljub aretacijam vodilnih članov in zablembi premoženja tako močni, da so bili v stikih s predstavniki vlade, celo z Dollfusom. Za obnovo sindikalnega gibanja sta v tem času skrbela po eni strani poseben odbor sedmorice pod vplivom socialdemokratske stranke, po drugi strani pa tako imenovana obnovitvena komisija, ki je nastala na pobudo KPA. Po letu 1935 sta se obe vodstvi združili na bazi odločnega boja proti fašizmu, priznanja razrednemu boju ter demokratični strukturi sindikalnega gibanja. Predvsem so svobodni sindikati po tej konsolidaciji v odnosu do režima zahtevali pravico do samoodločbe delavcev v režimskih organizacijah. Ko je režim razpisal v drugi polovici leta 1936 volitve delavskih zaupnikov, je vodstvo svobodnih sindikatov pod neposrednim vplivom socialdemokratske stranke sklenilo neposredno udeležbo svojega članstva na volitvah. Čas po razpisu volitev je po Leichterju morda višek dejavnosti svobodnih sindikatov.

Posebno mesto v Leichterjevi knjigi zavzema oris ilegalnega sindikalnega gibanja pred pretečim nacizmom. Poudarja, da je prišlo po 11. juliju 1936, ko je Schuschnigg sklenil svoj prvi sporazum z Hitlerjem, glede odnosa svobodnih sindikatov do tega sporazuma do bistvenih razlik med stališči socialdemokratskih in komunističnih članov njihovega vodstva; prvi so bili namreč še nadalje za ostro opozicijo do režima, medtem ko so komunisti zahtevali združevanje avstrijskega delavstva na podlagi ljudske fronte. Vendar je po večmesečnih razpravah prevladalo odklonilno stališče socialdemokratske stranke. — Zanimive so Leichterjeve sodbe po 11. marcu 1938, s katerimi ugotavlja, da je bila do tega časa v Avstriji zlomljena politična odporna moč proti nacizmu. Iz knjige je videti, da je temu krhanju odporne moči prispevala tudi socialdemokratska večina v svobodnih sindikatih. Ta je namreč postavljala — v nasprotju s komunisti — pogoj pravočasne akcije proti nacizmu in za podporo režima, zahtevo po legalnosti in delovanju prepovedanega avstrijskega delavskega gibanja. Po drugi strani pa so se v marčnih dneh 1938 mnogi funkcionarji ilegalne levece trudili mobilizirati delavstvo proti rjavi nevarnosti. V kritičnih dneh je prišlo tudi do neoficialnih stikov predstavnikov vlade in zastopnikov ilegalnih sindikatov; najvažnejši dogodek v teh dneh pa je bil razgovor delavske delegacije s kanclerjem Šuschniggom 3. marca. V nasprotju z zahtevami delegacije, ki je zahtevala pravico soodločanja delavcev v okviru sindikalnih organizacij kot pogoj za ustanovitev protinacistične fronte, je Schuschnigg ponudil svobodnim sindikatom enako svobodo delovanja kot nacistom v režimski tako imenovani Socialni delovni skupnosti (Soziale Arbeitsgemeinschaft), vključeni v režimsko Domovinsko fronto. Tudi v dneh ne-

posredno pred 11. marcem so svobodni sindikati pod vplivom socialdemokratske stranke in kljub podpori Schuschniggu ob nameravanem plebiscitu zahtevali svobodo delovanja prepovedanega delavskega gibanja.

Dejstvo je, da je po priključitvi Avstrije k nemškemu rajhu pozdravilo anšlus (vsaj začasno) precejšnje število avstrijskega delavstva (prim. *Zwischen Barikade und Koalition. 30 Jahre Sozialistische Partei Österreichs*. Wien 1960, str. 42—43), vendar pa se tega opredeljevanja Leichter ne dotika več. Ne glede na to, da bi bralec želel zvedeti še kaj iz dogajanja v avstrijskem delavskem gibanju po letu po letu 1934, je Leichterjeva knjiga zanimiv prikaz ne le takratnega avstrijskega sindikalnega gibanja, pač pa tudi avtorjevih pogledov na to problematiko.

Tone Zorn

Herbert Steiner, Die Kommunistische Partei Österreichs von 1918—1933. Bibliographische Bemerkungen. Wien-Meisenheim am Glan 1968, 95 strani. Zbirka: Marburger Abhandlungen zur Politischen Wissenschaft, Band 1.

Vprašanja razvoja komunistične stranke Avstrije med obema svetovnima vojnama so v literaturi le šibko zajeta. Še najboljše je dosedaj delo sovjetskega historika V. M. Turoka, Očerki istorii Austrii I—II. Moskva 1955, 1962, večina drugih del pa se omejuje predvsem na posamezna vprašanja ali obdobja, tako da pomeni zadnje Steinerjevo delo kvalitetno nov oris delovanja KPA po letu 1918. V njem je pisec zajel obdobje od ustanovitve KPA (3. decembra 1918) do prepovedi stranke (26. maja 1933) in do njenega prehoda v ilegalno dejavnost, ki po drugi strani pomeni močan prodor te stranke med avstrijskim delavskim razredom. S tem trenutkom so se pred stranko pojavile tudi nove naloge, med njimi predvsem ohranitev avstrijske državnosti pred nastopajočim nacizmom, tako v sami državi, kot v tretjem rajhu. — Znana zaprtost avstrijskih arhivov za čas med obema svetovnima vojnama je vzrok, da se je Steiner v svojem delu naslonil predvsem na dosegljivo gradivo, kot so spominski viri, publicistika, predvsem pa tisk KPA. Sam pravi, da mu omejen obseg knjige ni dovoljeval obdelavo obsežnih zbirk predvojnega arhiva kominterne, pa tudi ne moskovskega instituta za marksizem in leninizem. Tako je v knjigi upošteval le tisto gradivo kominterne in njenega izvršnega komiteja, ki je imelo odmev v obravnavah in v politiki KPA. V celoti pa je bil Steinerjev namen opozoriti z bibliografskimi navedbami na določene vire in s tem spodbuditi nadaljnje raziskave, študij in obravnave o zgodovini KPA in o avstrijskem delavskem gibanju. Hvalevredno je opozorilo na vse zadevne publikacije (tudi interne) ter članke, ki se dotikajo delovanja KPA v orisanem obdobju (gre predvsem za vrsto člankov v teoretičnem glasilu KPA *Weg und Ziel* tako v letih 1935—1939 kot po drugi svetovni vojni).

Kljub strjenosti je Steinerjevo delo do sedaj najboljši pregled notranjega razvoja KPA ter stališč stranke do posameznih vprašanj (npr. odnosa do socialno-demokratske stranke, boja proti fašizmu in podobno). Značilna je nadrobnost, ki izstopa iz stališč stranke po njeni ustanovitvi: namreč v nasprotju s socialno demokracijo zagovarjanje samostojnosti avstrijske republike ter odklanjanje njene vključitve v nemški rajh. Zanimivo je, da so ta prizadevanja v letih pred drugo svetovno vojno prešla v obrambi pred nacizmom v zagovor o samostojni, od rajhovskih Nemcev popolnoma ločeni avstrijski naciji, misel, ki je pričela močnejše prehajati v zavesti določenih krogov avstrijske družbe predvsem po drugi svetovni vojni.